

Kommentarer

Den herskende klasse

1. Det professor Jørgen Dich behandler i sin nye bog *Den herskende klasse* forkorter han til S.U.S., og det omfatter - i overensstemmelse med Dichs opfattelse af socialpolitikken som læren om offentlige tilskud - sundhedsvæsen, undervisningsvæsen og socialpolitik i almindelig forstand. Ved at give den velskrevne bog en stærk polemisk form har han allerede opnået sit ønske om at få sine synspunkter centralt placeret i den offentlige debat. Og uanset, i hvor høj grad man her deler Dichs vurderinger, må bogen hilses med tilfredshed, som et betydeligt bidrag til afklaring af afgørende problemer for udvikling af vort samfunds mønstre. I det følgende vil der blive gjort bemærkninger til de væsentligste træk af Dichs beskrivelse og stillingtagen til de socialpolitiske problemer.

2. Hovedtrækkene af Dichs analyse er, at tjenestemændene inden for S.U.S.-området er blevet den herskende magt i samfundet. Deres antal som i 1960 var 159.500, var i 1970 steget til 332.700 og i 1972 til 390.000. Den sidste stigning er større end forventet i perspektivplan I. Denne ekspansion har ikke kunnet bremses af politikerne, navnlig fordi disse tjenestemænd virker på grundlag af en human ideologi, som alle accepterer, og man kan ikke gå imod eksperternes forestillinger om, hvorledes hjælp mod sygdom og anden nød og fremme af uddannelsen kan gøres bedre og bedre.

Som andre tidligere herskende klasser har tjenestemændene misbrugt deres magt. Dich viser i et meget interessant kapitel om fordeling af livsindkomsterne, hvor godt tjenestemændene og navnlig akademikerne er blevet placeret i forhold til den øvrige befolkning. Samtidig er deres indsats ved den tjenesteydende virksomhed gennem ekspansionen gået så vidt, at de sidste ydelser som præsteres samfundsmæssigt kun har en ringe nytte i forhold til de arbejdskraften og den kapital, som de beslaglægger. Det betyder, at den herskende klasses ekspansion har ført til en social udbytning af den almindelige skatteydende befolkning, der arbejder i erhvervslivet.

3. Dichs bog vil få mange til at tænke på Galbraiths *The Affluent Society* (1958) og *The New Industrial State* (1967). Efter Galbraith er den herskende klasse de ledende funktionærer i de store selskaber, som er eksperter på produktionen og salgets område. Bevarelsen af deres magt og indtægter kræver en fortsat produktion, som deres effektivitet får befolkningen til at aftage, skønt den yderste ende af produktionen er absurde ting, som næppe forøger velfærd. Mod dette produktionstyranni vil Galbraith samle humant indstillede akademikere, som skal arbejde for en større offentlig virksomhed, der skal sikre befolkningen en forøget tryghed og kvalitativt bedre livsvilkår, og det skal ske ved, at den sidste ende af industriproduktionen opgi-

Kommentarer

Den herskende klasse

1. Det professor Jørgen Dich behandler i sin nye bog *Den herskende klasse* forkorter han til S.U.S., og det omfatter - i overensstemmelse med Dichs opfattelse af socialpolitikken som læren om offentlige tilskud - sundhedsvæsen, undervisningsvæsen og socialpolitik i almindelig forstand. Ved at give den velskrevne bog en stærk polemisk form har han allerede opnået sit ønske om at få sine synspunkter centralt placeret i den offentlige debat. Og uanset, i hvor høj grad man her deler Dichs vurderinger, må bogen hilses med tilfredshed, som et betydeligt bidrag til afklaring af afgørende problemer for udvikling af vort samfunds mønstre. I det følgende vil der blive gjort bemærkninger til de væsentligste træk af Dichs beskrivelse og stillingtagen til de socialpolitiske problemer.

2. Hovedtrækkene af Dichs analyse er, at tjenestemændene inden for S.U.S.-området er blevet den herskende magt i samfundet. Deres antal som i 1960 var 159.500, var i 1970 steget til 332.700 og i 1972 til 390.000. Den sidste stigning er større end forventet i perspektivplan I. Denne ekspansion har ikke kunnet bremses af politikerne, navnlig fordi disse tjenestemænd virker på grundlag af en human ideologi, som alle accepterer, og man kan ikke gå imod eksperternes forestillinger om, hvorledes hjælp mod sygdom og anden nød og fremme af uddannelsen kan gøres bedre og bedre.

Som andre tidligere herskende klasser har tjenestemændene misbrugt deres magt. Dich viser i et meget interessant kapitel om fordeling af livsindkomsterne, hvor godt tjenestemændene og navnlig akademikerne er blevet placeret i forhold til den øvrige befolkning. Samtidig er deres indsats ved den tjenesteydende virksomhed gennem ekspansionen gået så vidt, at de sidste ydelser som præsteres samfundsmæssigt kun har en ringe nytte i forhold til de arbejdskraften og den kapital, som de beslaglægger. Det betyder, at den herskende klasses ekspansion har ført til en social udbytning af den almindelige skatteydende befolkning, der arbejder i erhvervslivet.

3. Dichs bog vil få mange til at tænke på Galbraiths *The Affluent Society* (1958) og *The New Industrial State* (1967). Efter Galbraith er den herskende klasse de ledende funktionærer i de store selskaber, som er eksperter på produktionen og salgets område. Bevarelsen af deres magt og indtægter kræver en fortsat produktion, som deres effektivitet får befolkningen til at aftage, skønt den yderste ende af produktionen er absurde ting, som næppe forøger velfærd. Mod dette produktionstyranni vil Galbraith samle humant indstillede akademikere, som skal arbejde for en større offentlig virksomhed, der skal sikre befolkningen en forøget tryghed og kvalitativt bedre livsvilkår, og det skal ske ved, at den sidste ende af industriproduktionen opgi-

ves. På en måde er Danmark allerede inde i en sådan udvikling, som Galbraith ønsker for U.S.A., men de herskende eksperter er så, hvis man skal tro Dich, blevet de offentlige tjenestemænd.

Der er flere steder i Dichs bog, der tyder på, at han er bekymret for den materielle produktion. Foreløbig tyder dog det varesortiment, som omsættes til de danske forbrugere - f.eks. nye bilmodeller, smarte lystbåde og private swimmingpools - på, at der også her er effektive produktions- og salgsexperter, som kan tumle sig uanset den betydelige offentlige virksomhed.

Derimod har Dich sikkert ret i, at de offentlige eksperters dominans m.h.t. udviklingen i mange tilfælde har ført til serviceydelse, som de fleste sikkert gerne ville være foruden og betale en mindre skat. Og selv om det også koster eksperter, må man håbe, at der bliver noget ud af Dichs forslag om økonomisk rådgivning og cost-benefit analyser på S.U.S. området. Ikke fordi landet som helhed trænger til en større materiel produktion. Den voksende levestandard gør flere tjenesteydelser naturlig, men det må være vigtigt at sørge for, at de har en sådan karakter, at velfærden forøges.

Dich nævner ikke selv Galbraith i forbindelse med sine overvejelser. Det gør derimod Bertel Hårder, der omtrent samtidig med Dichs bog udsendte *Statskollektivismen og spildproduktion*. Hårders bog ligner i kritikken på mange måder Den herskende klasse, men udgangspunktet er her Galbraiths ide om producentstyring.

4. Når Dich ikke gør noget ud af Galbraith hænger det antagelig sammen med, at han kommer til placeringen af den nuværende herskende klasse efter en historisk

redegørelse for socialpolitikens udvikling her i landet, og anvender en klassekamp-teori, som fører til, at opbygningen af den danske sociallovgivning stort set er sket som et biprodukt i skatteomlægningen i de tidligere herskende klassers interesse. I denne historie er der ingen periode, hvor industrikapitalisterne, som begynder produktionsstyringen, er den herskende klasse. Efter Dich er den herskende klasse i anden halvdel af det 19. århundrede godsejerne og de velstående i byerne, og i begyndelsen af det tyvende århundrede bønderne.

Det er nok muligt, at der inden for landbrugskredse i forbindelse med udbygningen af sociallovgivningen var en del, som lagde vægt på, at de lokale udgifter til fattigvæsenet herved blev lettet, men klassekampteorien giver langt fra noget dækkende billede af sociallovgivningens historie her i landet. F.eks. kan den vestjydske skolelærer Thomas Nielsen (1838-95) ikke få plads i en sådan historie. Han tilhørte Det moderate Venstre, og en stor del af hans indsats i hans lange rigsdagsperiode var et arbejde for sociale reformer, som også gav resultater, men hans baggrund var udpræget det, Dich kalder en humanistisk ideologi.

I sidste del af det historiske afsnit har Dich en flot bemærkning om, at C.V. Bramsnæs ikke havde socialpolitiske interesser. Det kan ikke stå uimodsagt. Bramsnæs var bl.a. lektor i socialpolitik ved Københavns universitet. De, der i perioden fra 1926 til 1929 deltog i hans øvelser i socialpolitik, husker ham som levende optaget af faget. Bramsnæs havde samtidig et godt blik for, hvad der var op og ned samfundsøkonomisk set, og som politiker myndighed til at gøre det gældende også i forbindelse med socialpolitik. Det er jo netop

politikere af denne støbning Dich og mange andre har savnet i de senere år.

Det billede Dichts klassekampteori giver af den aktuelle situation her i landet er også meget stærkt forenklet. Hans klasseopstillinger er heller ikke ganske klare. Nogle steder, skriver han, som det er akademikerne, der er blevet den herskende klasse. Hvor er egentlig ingeniører og sagførere i forhold til S.U.S.-området? Andre steder er det alle offentlige ansatte i S.U.S.-området, der udpeges som den herskende klasse. Det er en broget skare med vidt forskellige livsvilkår: Overlæger, professorer, børnehavelærere, socialrådgivere og portører. Der er desuden magtgrupper i samfundet, som Dich i denne forbindelse ser bort fra: Aktive og magtfulde ejere af industri og transportselskaber og deres ledende funktionærer. Pressen og T.V. omtales, som virkende for den herskende klasse, men eksperterne inden for disse kommunikationsmidler har en selvstændig magt, der bevirker, at det oftere er politikerne, som tilpasser sig end omvendt. I forbindelse med S.U.S.-områdets for stærke ekspansion har Dich ret i, at kommunikationsmidlerne som helhed - for ikke at virke højredrejet - har gjort meget for udbredelse af den populære opfattelse af humanismen, og derfor har haft stor betydning for væksten.

5. Ved en statisk analyse er det rigtigt, som Dich gentagne gange fastslår, at det er den brede befolkning, der som skatteydere, og derfor navnlig arbejderne, som rammes af den sociale udbytning ved eksperternes overdrivelser. Anlægger man derimod en mere dynamisk betragtning, og ser på udviklingen siden 1960, så har de offentlige udgifters vækst både befordret

inflationen og forøget mangelen på arbejdskraft. Denne udvikling har altså haft en afgørende betydning for, at både tjenestemænd og arbejdere som helhed har fået en stigning i reallønnen. Hertil kommer den opstigning i de sociale grupper, der har været en følge af udviklingen, og som også er kommet arbejderne til gode.

6. For at sikre bedre velfærdsøkonomisk balance for en række sociale institutioner, som hører under kommunerne, fremsætter Dich forslag til omlægning af tilskudsreglerne, navnlig sådan at man sigter mod bloktilskud. I denne forbindelse har han også en behandling af gratisprincippet og det spild, det medfører. Hvor den offentlige institution kun henvender sig til en specielt interesseret kreds, f. eks. teatre, bør udgifterne efter Dichts opfattelse helt eller delvis bæres af de interesserede. Betalingsgebyret skulle helst indrettes således, at det er en procent af den pågældende indkomst. Disse forslag vil sikkert kunne finde en bred tilslutning, men hvor vanskeligt det er at trække grænsen mellem aktiviteter, hvor interessen er almen, og hvor kun en speciel kreds er interesseret, viser sig ved, at Dich regner sporten til den første kategori og mener, at folkehøjskolerne skal hvile i sig selv.

7. Universiteterne underkaster Dich en særlig analyse. Her har den herskende classes ekspansionstrang været stærkt støttet af middelklassens kamp for, at deres børn skal undgå det legemlige arbejde og have muligheder for at blive placeret på den rigtige side af skrivebordet. Dich finder, at det er et alt for stort samfundsøkonomisk spild, hvis tilgangen til universiteterne kun bliver reguleret ved en betydelig arbejdsløshed blandt kandidaterne. Det var bedre at be-

grænse tilgangen til universiteterne ved, at kandidaterne selv skulle bære deres uddannelsesomkostninger, og ved at en overproduktion af unge kandidater førte til lønnesættelse. I øvrigt vil en rationalisering af undervisningen kunne medføre betydelige besparelser i forbindelse med omlægning af forskningskravet til lærerne. Universitetsvirksomhederne i Ålborg og Roskilde vil han have væk.

Dich har ikke meget til overs for den marxistiske studenterbevægelse. Deres samfundskritik og krav om arbejdere til universiteterne er efter hans mening kun en afledningsmanøvre for at bevare akademikerens privilegier. Dich mener heller ikke, at Marx's lære om kapitalismens udbytning af arbejderne kan opretholdes med nutidens kendsgerninger om arbejderens stigende realløn og kapitalens begrænsede udbytte. Af nogle bemærkninger får man derimod det indtryk, at Dich ser positivt på nogle af Maos ideer. Var han gået nærmere ind herpå, kunne man sikkert have fundet frem til et forslag, som umiddelbart modvirkede flugten fra det legemlige arbejde og begrænsede tilgangen til universiteterne. Et sådant maoistisk forslag kunne f. eks. være, at optagelsen på et universitet, en højere læreanstalt eller et seminarium foruden eksamenskrav forudsatte to års beskæftigelse i det praktiske erhvervsliv eller/og ved forsvaret. Når man vil stille forslag om 12 års tvungen skolegang, som Dich vist heller ikke kan lide, skulle man ikke tro, at politikerne med forargelse ville vende sig mod tvungen i dette forslag, men det er nok også, som Dich siger om mange af sine gode forslag, utopisk.

Niels Banke
Lyngby

Decentraliseret universitetsplanlægning: Kommentar

1. I en artikel i *Nationaløkonomisk Tidsskrift* 1971, hf. 5-6, p. 281-294, med titlen »Decentraliseret planlægning, illustreret ved universitetsbudgettering«, foreslår Hans Jørgen Rasmusen at anvende en planlægningsmetode i forbindelse med det offentlige rammebevillingssystem. Metoden hviler på teorien for to-niveauplanlægning; den søges anvendt i forbindelse med konsistoriums interne fordeling af universitetets bevillinger, idet der anvendes et datamateriale fra Københavns Universitet. Resultatet lider desværre af såvel teoretiske som praktiske mangler og uklarheder.

2. Planlægningsmetodens *teoretiske* udgangspunkt angives af forfatteren at være de ideer, der danner grundlaget for J. Kornai og T. Lipták's planlægningsmetode (Kornai og Lipták 1965). I forhold til denne foretages imidlertid visse ændringer:

I Kornai-Lipták-metoden maksimerer centerniveauet én kriteriefunktion i *alle variable*. I artiklen derimod maksimerer centerniveauet én kriteriefunktion, formuleret i *aggregerede variable*. Sektorerne, d.v.s. det decentrale niveau, modtager ressourcer fra centerniveauet, og på basis af individuelle kriteriefunktioner fordeles ressourcerne inden for sektorerne. Argumentet herfor er det deraf følgende reducerede informationsbehov for centerniveauet.

Endvidere er Kornai-Lipták-metoden kendetegnet ved, at centerniveauet ikke benytter en model indeholdende sektorernes produktionsforhold ved maksimeringen, men ændrer de økonomiske styringsvariable i en retning, der giver vækst i kriteriefunktionen. Uden nogen egentlig ar-